

Op grond van Sint-Trudo

DE KAARTENATLAS
VAN DE ABDIJ VAN
SINT-TRUIDEN

1697

[I N H O U D]

5	Inleiding		
39	Kaarten uit de atlassen op papier		
40	Sint-Truiden (kaart 1)	140	Sint-Truiden: Straten: tienden en erfpachten (kaart 85)
42	Ongekleurde kleine kaarten (kaart 2)	142	Halmaal: tienden (kaart 87)
44	Sint-Truiden: buiten de Stapelpoort en de Sint-Gangulfuspoort (kaart 3)	144	Halle: tienden (kaart 89)
46	Sint-Truiden: buiten de Nieuwpoort (kaart 5)	146	Duras (kaart 91)
48	Sint-Truiden: buiten de Brustem poort en de Stapel poort (kaart 7)	148	Sint-Truiden: Stayen: tienden (kaart 90)
50	Brustem (kaart 9)	150	Sint-Truiden: Metsteren: tienden (kaart 93)
52	Aalst (kaart 9)	152	Borlo en Buvingen: tienden (kaart 95)
54	Ordningen (kaart 11)	154	Borlo: tienden (kaart 96)
56	Rijkel (kaart 13)	156	Roust: tienden (kaart 97)
58	Hoepoortingen en Berlingen (kaart 15)	158	Jeuk: tienden (kaart 99)
60	Zepperen (kaart 18)	160	Mielen-boven-Aalst: tienden (kaart 101)
62	Korsssem: Wel en Ulbeek (kaart 17)	162	Engelmanshoven: tienden (kaart 103-104)
64	Gotem (kaart 19)	164	Engelmanshoven, Heers, Klein-Gelmen en Gelinden: tienden (kaart 105)
66	Groot-Gelmen (kaart 21)	166	Kwaadmechelen: tienden (kaart 107)
68	Klein-Gelmen (kaart 23)	168	Aalst: tienden (kaart 109)
70	Gelinden, Engelmanshoven, Wijnheers (kaart 25)	170	Brustem: tienden (kaart 112)
72	Kwaadmechelen en Rukkelingen (kaart 26)	172	Brustem, Ordningen en Aalst: tienden (kaart 113)
73	Jeuk (kaart 28)	174	Nieuwenhoven (kaart 115)
74	Boekhout (kaart 27)	176	Grauwendries (kaart 117)
78	Dreye, Grandville, Heers, Horpmaal (kaart 29)	178	Donk: Korpt (kaart 119)
80	Mielen-boven-Aalst (kaart 31)	180	Donk (kaart 121)
82	Kerkom (kaart 33)	182	Halen (kaart 123)
84	Borlo en Buvingen (kaart 35)	184	Webbekom (kaart 125)
86	Montersaken (kaart 37)	186	Helchteren (kaart 127)
88	Attenhoven en Neerlanden (kaart 39)	188	Aalburg (kaart 129)
90	Kortj's (kaart 36)	190	Alem (kaart 131)
91	Dormaal en Landen (kaart 40)	194	Alem (kaart 132)
92	Laar (kaart 41)	194	Sery (kaart 135)
94	Villers-le-Peuplier (kaart 43)	196	Webbekom: Assent (kaart 137)
96	Moxhe (kaart 45)	197	Webbekom: Assent (kaart 138)
98	Niel (kaart 47)		
100	Gingelom (kaart 49)	199	Kaarten uit de atlas op perkament
102	Gingelom: goederen van de Sint-Eucheriusgilde (kaart 50/73)	200	Stratenplan van Sint-Truiden binnen de wallen
104	Velm (kaart 51)	201	Plattegrond van de Onze-Lieve-Vrouwkerk in Sint-Truiden, met aanduiding van de grafstenen in de kerkvloer
106	Halle (kaart 53)	202	Lummen
108	Halmaal (kaart 55)	203	Donk: tienden
110	Gorsem (kaart 57)	204	Berbroek: tienden
112	Sint-Truiden: Enge bamp (kaart 58)	205	Halen: Zelems Broek en Halens Broek
113	Nieuwerkerken: Schelfneel (kaart 60)	206	Halen: tienden
114	Sint-Truiden: Kelsbroek, Metsteren (kaart 59)	208	Peer
116	Wijer, Kozen (kaart 61)	209	Helchteren: palen
118	Nieuwerkerken: Tichelrij (kaart 63)	210	Peer
120	Herx-de-Stad: Terbermen (kaart 65)	212	Eksel: palen
122	Sint-Truiden: speltcijns (kaart 67)	213	Wijnmaal: palen
124	Sint-Truiden: Melveren: speltcijns (kaart 69)	214	Korbeek
126	Brustem en Ordningen: speltcijns (kaart 70)	215	Crote-Brogel
127	Sint-Truiden: Metsteren en Melveren: tienden (kaart 76)	216	Erpekom
128	Engelmanshoven: goederen van de Sint-Eucheriusgilde (kaart 71)	217	Beverlo: Eindert
132	Sint-Truiden: Metsteren en Melveren: tienden (kaart 77)	218	Beverlo: Heppen
134	Sint-Truiden: Guvelingen en buiten de Sint-Gangulfuspoort: tienden (kaart 79)	219	Sery: tienden
136	Sint-Truiden: Boutershoven: tienden (kaart 81)	220	Kaart zonder verklarende tekst
138	Sint-Truiden: Gulden bodem en Ziekeren: tienden (kaart 83)	221	Kaart zonder verklarende tekst
		223	Indices

Een atlas als instrument voor het domeinbeheer van de abdij

Het financieel beheer van de grote abdijen steunt tijdens het ancien régime op uitgestrekte domeinen. De opbrengsten ervan worden zowel gebruikt om de religieuze als om de wereldlijke taken van de abdij te bekostigen.

Een reconstructie maken van het domein van de abdij van Sint-Truiden is geen gemakkelijke opgave. Het abdiydomein is immers geen vast gegeven. In de loop van de eeuwen evolueert het van een patrimoniaal domein, waarvan de kern opklimt tot de goederen van haar stichter, de heilige Trudo, tot een uitgebreid complex dat op het einde van de 18de eeuw bezittingen omvat in een gebied dat zich uitstrekt van de Maas in Nederland tot Sery in de Condroz. Bovendien is die evolutie geen verhaal van constante groei. De abdij kent periodes van bloei en groei, maar er zijn ook periodes waarin zij delen van haar domein afstoot of op een andere manier kwijtspeelt¹.

Het domein bevat in de eerste plaats opbrengstgoederen: bezittingen die in hoofdzaak dienen om de abdij van inkomsten te voorzien. Die goederen kunnen opgesplitst worden in twee categorieën. In de eerste plaats zijn er de gewone onroerende goederen: niet alleen het abdiycomplex zelf maar ook pachthoeven, molens, huizen en losse percelen akkerland en weiland, bossen en vijvers. De tweede categorie bestaat uit rechten waaruit inkomsten voortvloeien. De tienden vormen de voornaamste bron van inkomsten in deze categorie maar ook cijzen en renten horen tot deze groep.

Naast de opbrengstgoederen bezit de abdij ook typische ancien-régimerechten zoals het collatierecht van een aantal pastoraat en andere kerkelijke beneficies. Dit betekent dat zij het recht heeft om in bepaalde parochiekerken de pastoor aan te stellen, of bedienaars van andere kerkelijke functies zoals bedienaars van altaren. In bijna alle parochiekerken hebben vrome zielen in de loop van de eeuwen altaren gesticht en een deel van hun vermogen nagelaten om met de opbrengst ervan aan die altaren missen of andere kerkelijke diensten te laten doen door priesters die speciaal daarvoor aangesteld en vergoed worden.

Collatierechten

Het recht op de collatie of aanstelling van de bedenaar van een kerkelijke beneficie bezorgt de abdij geen rechtstreekse inkomsten. Van de nieuw benoemde geestelijken wordt in de regel alleen verwacht dat zij de kanselarijrechten voor hun aanstellingsakte betalen. De mogelijkheid die de abt en de abdij krijgen om hun medewerkers met een beneficie te belonen, speelt echter een belangrijke rol. Buiten de pastoorfuncties wordt bij de meeste beneficies immers niet verlangd dat de beneficiant effectief ter plaatse verblijft. In veel gevallen volstaat het eens per week een mis te vieren aan het altaar in kwestie, of een vervanger aan te stellen. Het inkomen dat aan een beneficie verbonden is, en dat niet zelden ruim bedacht is, dient in een aantal gevallen als vergoeding voor geestelijken die als klerk of rentmeester in dienst zijn van de abdij.

Kerkelijke functies waarvan de abt het begeavingsrecht heeft, tweede helft 16de eeuw².

Uiteraard wijzigt deze lijst in de loop der tijden meermaals, vooral dan de altaren. Wanneer het vermogen dat tot een altaar behoort, onvoldoende wordt voor het onderhoud ervan en voor de vergoeding van de priester die het bedient, dan gebeurt het vaak dat een beneficie samengevoegd wordt met een andere.

1 Over de economische geschiedenis van de abdij verschenen onder meer H. PIRENNE, *Le livre de l'abbé Guillaume de Ryckel (1249–1272). Polyptique et comptes de l'abbaye de Saint-Trond au milieu du XIIIe siècle*, Brussel, 1896; A. HANSAY, *Etude sur la formation et l'organisation du domaine de l'abbaye de Saint-Trond depuis les origines jusqu'à la fin du XIIIe siècle*, Gent, 1899; G. SIMENON, *L'organisation économique de l'abbaye de Saint-Trond depuis la fin du XIIe siècle jusqu'au commencement du XVIIe siècle*, Brussel, 1917.